مەككىدە نازىل بولغان — سۈرە رەھمان — 78 ئايەت

سۈرە رەھمان توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، زىررەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئۇنىڭغا: قۇرئاندا كېلىدىغان تۆۋەندىكى ”ا سن“ دېگەن سۆزنى ”ئاسىنىن“ دەپ ئوقۇمسەن ياكى ”ئەسىنىن“ دەپ ئوقۇمسەن؟ دېدى. ئۇ: مەن ھەقىقەتەن قۇرئاننىڭ ھەممىنى ئوقۇدۇم، مەن ئەلۋەتتە قۇرئاننىڭ مۇفەسسەل بولۇمىنى بىر رەكئەت نامازدا ئوقۇيالايمەن، دېدى. ئۇ ئادەم: ئىت قوغلىغاندەك تېز ئوقۇمسەن؟ مەن سېنىڭ قانداق ئوقۇشۇڭ بىلەن كارىم يوق، مەن پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇرئاننىڭ مۇفەسسەل بۆلۈمىنىڭ بېشىدىن باشلاپ ئىككىدىن ـ ئىككىدىن قىلىپ نامازدا ئوقۇغانلىقىنى بىلىمەن. ئىبنى مەسئۇدنىڭ قارىشىچە قۇرئاننىڭ مۇفەسسەل بۆلۈمى سۈرە رەھماندىن باشلىناتتى، دېدى.

ئىمام ئەبۇئىسا تىرمىزى، جابىرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىنىڭ قېشىغا چىقىپ ئۇلارغا سۈرە رەھماننىڭ بېشىدىن ئاخىرىغىچىلىك ئوقۇپ بەردى، ئۇلار جىم تۇرۇپ تىڭشىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «شۇبھىسىزكى، مەن بۇ سۈرىنى جىنلارغا كېچىسىدە ئوقۇپ بەردىم، ئۇلار سىلەرگە قارىغاندا ياخشى جاۋاب قايتۇرغان ئىدى، مەن ھەر قېتىم الله تائالا نىڭ ﴿**ئى ئىنسانلار! جىنلار! پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟**﴾ دېگەن ئايىتىگە كەلگەن چېغىمدا، ئۇلار: پەرۋەردىگارىمىز! سېنىڭ نېمەتلىرىڭدىن ھېچ نەرسىنى ئىنكار قىلمايمىز، جىمى ھەمدۇسانا ساڭا مەنسۇپتۇر، دەپ جاۋاب قايتۇردى» دېدى. بۇنى ئەبۇبەكرى بەززارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئەبۇجەئفەر ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈرە رەھماننى ئوقۇپ ئاندىن: «نېمە ئۈچۈندۇركى، مەن جىنلارنىڭ ئۆز پەرۋەردىگارىغا سىلەرگە قارىغاندا ياخشى جاۋاب بەرگەنلىكىنى ئاڭلاۋاتىمەنغۇ؟» دېدى. ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار نېمە دېدى؟ دېيىشتى. ئۇ: «مەن ئوقۇپ الله تائالانىڭ ﴿**ئى ئىنسانلار! جىنلار! پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟**﴾ دېگەن سۆزىگە كەلسەملا: ئىنكار قىلمايمىز، دەپ جاۋاب قايتۇردى» دېدى. ئۇنى ئىمام بەززارمۇ رىۋايەت قىلغان.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلرَّحۡمَٰنُ ﴿١﴾ عَلَّمَ ٱلۡقُرۡءَانَ ﴿٢﴾ خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ ﴿٣﴾ عَلَّمَهُ ٱلۡبَيَانَ ﴿٤﴾ ٱلشَّمۡسُ وَٱلۡقَمَرُ بِحُسۡبَانٖ
﴿٥﴾ وَٱلنَّجۡمُ وَٱلشَّجَرُ يَسۡجُدَانِ ﴿٦﴾ وَٱلسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ ٱلۡمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطۡغَوۡاْ فِي ٱلۡمِيزَانِ

www.munber.org

﴿٨﴾ وَأَقِيمُواْ ٱلْوَزْنَ بِٱلْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُواْ ٱلْمِيزَانَ ﴿٩﴾ وَٱلْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ﴿١٠﴾ فِيهَا فَٰكِهَةٌ
وَٱلنَّخْلُ ذَاتُ ٱلْأَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَٱلْحَبُّ ذُو ٱلْعَصْفِ وَٱلرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

مېھرىبان اللە ﴿1﴾. قۇرئاننى تەلىم بەردى (ئۇنى ھېپزى قىلىشنى ۋە چۈشىنىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى ﴿2﴾. ئىنسانىنى ياراتتى ﴿3﴾. ئۇنىڭغا (مەقسىتىنى ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن) سۆزلەشنى ئۆگەتتى ﴿4﴾. كۈن بىلەن ئاي (ئۆز بۇرجلىرىدا) مۇئەييەن ھېساب بويىچە سەير قىلىدۇ ﴿5﴾. ئوت - چۆپلەر، دەل - دەرەخلەر سەجدە قىلىدۇ (يەنى اللەنىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنىدۇ) ﴿6﴾. اللە ئاسماننى ئېگىز ياراتتى. ئۆلچەمدە زۇلۇم قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈن، اللە تارازىنى بېكىتتى ﴿8-7﴾. ئۆلچەمدە ئادىل بولۇڭلار، تارازىدا كەم بەرمەڭلار ﴿9﴾. زېمىننى كىشىلەرنىڭ (پايدىلىنىشى) ئۈچۈن (ياپياپاڭ) قىلدى ﴿10﴾. زېمىندا مېۋىلەر، بوغۇنلۇق خورمىلار بار ﴿11﴾. سامىنى بار دانلىق زىرائەتلەر، خۇش بۇي ئۆسۈملۈكلەر بار ﴿12﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟ ﴿13﴾.

مېھرىبان اللە تائالانىڭ قۇرئاننى نازىل قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭدىن تەلىم بەرگەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا ئىنسانلارغا ئۆز پەزلى ۋە مەرھەمىتى يۈزىسىدىن بەندىلىرىگە قۇرئاننى نازىل قىلغانلىقىنى ۋە اللە تائالا مەرھەمەت قىلغان كىشىگە قۇرئاننى يادا ئېلىشنى ۋە ئۇنى چۈشىنىشنى ئاسان قىلغانلىقىنى خەۋەر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**مېھرىبان اللە قۇرئاننى تەلىم بەردى (ئۇنى ھېپزى قىلىشنى ۋە چۈشىنىشنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى). ئىنسانىنى ياراتتى. ئۇنىڭغا (مەقسىتىنى ئۇقتۇرۇش ئۈچۈن) سۆزلەشنى ئۆگەتتى**﴾ ھەسەن مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالا بەندىلىرىگە سۆزلەشنى ئۆگەتتى. چۈنكى، اللە تائالانىڭ قۇرئاننى تەلىم بېرىشى ئۇنى تىلاۋەت قىلىشنى ئۆگىتىشتىن ئىبارەتتۇر. قۇرئاننى ئۆگىتىش ئىنسانلارغا قىرائەت قىلىشنى ئاسانلاشتۇرۇش، ھەرپلەرنىڭ ئۆز ئورۇنلىرىدىن چىقىرىلىشى، كېكىردەك قىسمىدىن، ئېغىز بوشلۇقىدىن، ئۈستۈنكى ۋە ئاستىنقى لەۋلەردىن خىلمۇ خىل ۋە تۈرلۈك ئاۋاز چىقىرىش ئۇسۇلىدا چىقىرىشى قاتارلىقلارنى ئۆز - ئىچىگە ئالىدۇ.

اللە تائالانىڭ كۈن، ئاي، ئاسمان ۋە زېمىندىكى ئالامەتلىرى توغرىسىدا

﴿**كۈن بىلەن ئاي (ئۆز بۇرجلىرىدا) مۇئەييەن ھېساب بويىچە سەير قىلىدۇ**﴾ يەنى قارىمۇ قارشى كېلىپ قالمايدىغان، بىر - بىرىگە سوقۇلۇپ كەتمەيدىغان ئىنچىكە ۋە پۇختا ھېساب بىلەن بىر - بىرىگە ئەگىشىپ توختىماستىن سەير قىلىدۇ. ﴿كۈننىڭ ئايغا يېتىۋېلىشى (يەنى ئىككىسىنىڭ جەم بولۇپ قېلىشى)، كېچىنىڭ كۈندۈزدىن ئېشىپ كېتىشى (يەنى ۋاقتى كەلمەستىن كۈندۈزنىڭ ئورنىنى ئېلىشى) مۇمكىن ئەمەس، ھەر بىرى پەلەكتە ئۈزۈپ تۇرىدۇ﴾[1] ﴿اللە سۇبھىنى (قاراڭغۇدىن) يېرىپ چىقارغۇچىدۇر (يەنى تاڭنى يورۇتقۇچىدۇر)، اللە كېچىنى (سىلەر ئۈچۈن) ئىستىراھەت قىلىپ ياراتتى، (سىلەرنىڭ ۋاقىت ھېسابلىشىڭلار ئۈچۈن قۇياش بىلەن ئاينى ياراتتى. بۇ، غالىب، ھەممىنى بىلگۈچى اللە نىڭ ئادىنئالا بەلگىلىگەن ئىشىدۇر﴾[2].

---

[1] سۈرە ياسىن 40 - ئايەت.
[2] سۈرە ئەنئام 96 - ئايەت.

www.munber.org

﴿ئوت ـ چۆپلەر، دەل ـ دەرەخلەر سەجدە قىلىدۇ (يەنى اللەنىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنىدۇ)﴾ ئىبنى جەرىر مۇنداق دەيدۇ: تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتىكى ”دەل ـ دەرەخلەر“ دەپ ئېلىنغان سۆزنىڭ غوللۇق دەرەخلەر دېگەن مەنىدە كېلىدىغانلىقىغا بىرلىككە كەلدى. لېكىن ئايەتتىكى الله تائالانىڭ ” **ئوت ـ چۆپلەر**“ دەپ ئېلىنغان سۆزنىڭ ئەسلى مەنىسى ”يۇلتۇزلار“ دېگەن مەنىدىمۇ ۋە ”ئوت ـ چۆپلەر“ دېگەن مەنىدىمۇ كېلىدىغانلىقى ئۈچۈن، ئۇ سۆزنىڭ بۇ يەردە زادى قايسى مەنىنى بىرىدىغانلىقى توغرىسىدا ئۇلار ئىختىلاپ قىلىشىپ قالدى. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ: ئۇ سۆزنىڭ بۇ يەردىكى مەنىسى يەر يۈزىدىكى ئوت ـ چۆپلەر دېگەن مەنىدە، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. سەئىد ئىبنى جۇبەير، سۇددى ۋە سۇفيان سەۋرى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دېدى. بۇنىڭغا ئىبنى جەرىرمۇ قوشۇلغان.

مۇجاھىد: ئۇ سۆزنىڭ بۇ يەردىكى مەنىسى ئاسماندىكى يۇلتۇزلار دېگەن مەنىدە بولىدۇ، دېدى. ھەسەن ۋە قەتادىمۇ شۇنداق دېدى. ئەڭ توغرىسىنى الله بىلگۈچىدۇر. الله تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىگە ئاساسلانغان مۇجاھىد قاتارلىقلارنىڭ تەپسىرى كۈچلۈك مەنىگە ئىگىدۇر: ﴿بىلمەمسەنكى، ئاسماندىكىلەر (يەنى پەرىشتىلەر)، زېمىندىكىلەر (يەنى ئىنسانلار، جىنلار ۋە زېمىندا ياشايدىغان بارلىق مەخلۇقاتلار)، كۈن، ئاي، يۇلتۇزلار، تاغلار، دەرەخلەر، ھايۋاناتلار (اللەغا بويسۇنۇپ، اللەنىڭ تەسەررۇپ قىلىشى بويىچە ھەرىكەت قىلىدۇ) ۋە نۇرغۇن كىشىلەر اللەغا سەجدە قىلىدۇ﴾[1].

﴿الله ئاسماننى ئېگىز ياراتتى. ئۆلچەمدە زۇلۇم قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈن، الله تارازىنى﴾ يەنى ئادالەتنى **﴿بېكىتتى﴾** الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ھەقىقەتەن پەيغەمبەرلىرىمىزنى روشەن مۆجىزىلەر بىلەن ئەۋەتتۇق ۋە ئۇلار بىلەن بىللە، ئىنسانلار ئادالەتنى بەرپا قىلسۇن دەپ، كىتابنى، قانۇننى چۈشۈردۇق﴾[2] الله تائالا بۇ يەردىمۇ مۇشۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۆلچەمدە زۇلۇم قىلماسلىقىڭلار ئۈچۈن﴾** يەنى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ھەق ۋە ئادالەت بىلەن بولۇشى ئۈچۈن الله تائالا ئاسمانلارنى، زېمىننى ھەق ۋە ئادالەت بىلەن ياراتتى. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۆلچەمدە ئادىل بولۇڭلار، تارازىدا كەم بەرمەڭلار﴾** يەنى ئۆلچەمدە كەم بەرمەڭلار، بەلكى ھەق ۋە ئادىللىق بىلەن ئۆلچەپ بېرىڭلار. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿نەرسىلەرنى توغرا تارازىدا تارتىڭلار﴾[3].

﴿زېمىننى كىشىلەرنىڭ (پايدىلىنىشى) ئۈچۈن (ياياپاڭ) قىلدى﴾ يەنى ئاسماننى ئېگىز ياراتقىنىدەك زېمىننىمۇ كەڭرى قىلىپ ياراتتى. زېمىننىڭ پۈتۈن قىتئەلىرى ۋە ھەممە جايلىرىدا ھەر تۈرلۈك، ھەر خىل شەكىللىك، ھەر خىل رەڭلىك ۋە ھەر خىل تىلدىكى ئىنسانلار بولغانلىقى ئۈچۈن، زېمىننى ئۇلار بىلەن تەۋرەپ كەتمەي چىڭ تۇرسۇن دەپ ئۇنى ئېگىز ـ ئېگىز تاغلار بىلەن مەھكەم تۇرىدىغان قىلدى.

﴿زېمىندا مېۋىلەر﴾ يەنى رەڭلىرى، تەملىرى ۋە پۇراقلىرى خىلمۇخىل بولغان مېۋىلەر **﴿بوغۇنلۇق خورمىلار بار﴾** الله تائالا بۇ ئايەتتە خورمىنى ئۇنىڭ ھۆل ۋە قۇرۇق ھالىتىدە داڭلىق ۋە پايدىلىق مېۋە بولغانلىقى ئۈچۈن ئالاھىدە تىلغا ئالدى.

﴿سامىنى بار دانلىق زىرائەتلەر﴾ يەنى بۇغداي، ئارپا ۋە شۇلارغا ئوخشىغان، غوللىرىنى ياپراقلار ئوراپ تۇرىدىغان، سامىنى بار باشاقلىق زىرائەتلەر **﴿خۇش بۇي ئۆسۈملۈكلەر بار﴾**.

[1] سۈرە ھەج 18 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ھەدىد 25 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە شۇئەرا 182 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىنساننىڭ ﷲ تائالانىڭ نېمەتلىرىدىن بەھرىمەن بولىدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾ يەنى ئى ئىنسانلار ۋە جىنلار جامائەسى! سىلەرگە بېرىلگەن نېمەتلەر ئوچۇق ـ ئاشكارىدۇر، سىلەر ئۇنىڭدىن بەھرىمەن بولۇپ تۇرىۋاتىسىلەر، سىلەر ئۇنى ئىنكار قىلىشقا ۋە ئۇنىڭدىن تېنىشقا قادىر بولالمايسىلەر.

مۆمىن جىنلار ئېيتقاندەك، بىزمۇ: ئى ﷲ! بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىز! سېنىڭ نېمەتلىرىڭدىن ھېچ نەرسىنى ئىنكار قىلمايمىز، جىمى ھەمدۇسانالار ساڭا خاستۇر، دەيمىز. ئىبنى ئابباس: ئى پەرۋەردىگارىم! نېمەتلەرنىڭ ھېچقايسىسىنى ئىنكار قىلمايمىز، دەيتتى.

* * * * * * *

خَلَقَ ٱلۡإِنسَٰنَ مِن صَلۡصَٰلٖ كَٱلۡفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ ٱلۡجَآنَّ مِن مَّارِجٖ مِّن نَّارٖ ﴿١٥﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾ رَبُّ ٱلۡمَشۡرِقَيۡنِ وَرَبُّ ٱلۡمَغۡرِبَيۡنِ ﴿١٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ
ٱلۡبَحۡرَيۡنِ يَلۡتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيۡنَهُمَا بَرۡزَخٞ لَّا يَبۡغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخۡرُجُ مِنۡهُمَا
ٱللُّؤۡلُؤُ وَٱلۡمَرۡجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾ وَلَهُ ٱلۡجَوَارِ ٱلۡمُنشَـَٔاتُ فِي ٱلۡبَحۡرِ كَٱلۡأَعۡلَٰمِ
﴿٢٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

(ﷲ) ئىنساننى (يەنى ئاتىمىز ئادەمنى) (چەكسە جاراڭلايدىغان) ساپالدەك قۇرۇق لايدىن ياراتتى﴿14﴾. جىنلارنى ئوتنىڭ يالقۇنىدىن ياراتتى﴿15﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿16﴾. ئۇ ئىككى مەشرىق (يەنى كۈن بىلەن ئاينىڭ چىقىدىغان ئىككى جايى)نىڭ پەرۋەردىگارىدۇر ۋە ئىككى مەغرىب (يەنى كۈن بىلەن ئاينىڭ پاتىدىغان ئىككى جاي) نىڭ پەرۋەردىگارىدۇر﴿17﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿18﴾. ئۇ ئىككى دېڭىزنى (بىرى تاتلىق، بىرى ئاچچىق) ئاققۇزدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ﴿19﴾. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ، بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ﴿20﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿21﴾. ئۇلاردىن مەرۋايىت بىلەن مارجان چىقىدۇ﴿23﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿23﴾. دېڭىزلاردا قاتناۋاتقان تاغدەك كېمىلەر ﷲنىڭ ئىلكىدىدۇر﴿24﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿25﴾.

ئادەم بىلەن جىننىڭ يارىتىلىشىنىڭ بايانى توغرىسىدا

ﷲ تائالا بۇ ئايەتلەردە ئىنساننى چەكسە جىرىڭلايدىغان ساپالدەك قۇرۇق لايدىن يارىتىلغانلىقىنى، جىنلارنى ئوتنىڭ يالقۇنىدىن يارىتىلغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. ئىمام ئەھمەد، ئائىشەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرىشتىلەر نۇردىن يارىتىلدى، جىنلار ئوتنىڭ يالقۇنىدىن يارىتىلدى، ئادەم سىلەرگە سۈپەتلەنگەن نەرسىدىن (يەنى چەكسە جىرىڭلايدىغان ساپالدەك قۇرۇق لايدىن) يارىتىلدى» بۇنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾ بۇ ئايەتنىڭ تەپسىرى يۇقىرىدا بايان قىلىندى.

اللە تائالانىڭ ئۆزىنىڭ ئىككى مەشرىق بىلەن ئىككى مەغرىبنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىنى تىلغا ئالغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئۇ ئىككى مەشرىقنىڭ﴾ يەنى كۈننىڭ ياز بىلەن قىشتا چىقىدىغان ئىككى ئورنىنىڭ ﴿پەرۋەردىگارىدۇر ۋە ئىككى مەغرىبنىڭ﴾ يەنى كۈننىڭ ياز بىلەن قىشتا پاتىدىغان ئىككى ئورنىنىڭ ﴿پەرۋەردىگارىدۇر﴾ اللە تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مەشرىقلارنىڭ ۋە مەغرىبلەرنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن قەسەمكى﴾[1] بۇ ئايەتتىكى مەشرىقلەر بىلەن مەغرىبلەر ھەر كۈنى كۈننىڭ ئالدىنقى كۈندىكىدىن ئوخشىمايدىغان جايدىن چىقىشى، ئوخشىمايدىغان جايدا سەير قىلىشى ۋە كىشىلەرگە ھەر كۈنى ئالدىنقى كۈنگە قارىغاندا پەرقلىق كۆرۈنۈشى بىلەن ئەمەلىيلىشىدۇ. اللە تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇ مەشرىقنىڭ ۋە مەغرىبنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنى ھامىي قىلىۋالغىن (يەنى ھەممە ئىشىڭنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغىن)﴾[2] بۇ ئايەتتە مۇتلەق مەشرىق بىلەن مەغرىب كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مەشرىق بىلەن مەغرىبلەرنىڭ پەرقلىق بولۇشىدا جىنلار بىلەن ئىنسانلاردىن ئىبارەت مەخلۇقاتلارغا پايدا - مەنپەئەتلەر بولغانلىقى ئۈچۈن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾

اللە تائالانىڭ ئىككى خىل دېڭىزنى ۋە كېمىلەرنى ياراتقانلىقىنى تىلغا ئالغانلىقى توغرىسىدا

﴿ئۇ ئىككى دېڭىزنى (بىرى تاتلىق، بىرى ئاچچىق) ئاققۇزدى، ئۇلار ئۇچرىشىدۇ﴾ ئىبنى زەيد اللە نىڭ ﴿ئۇلار ئۇچرىشىدۇ﴾ دېگەن ئايىتىنى: اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ تۇرغۇچى پەردە ۋە توسمىلارنى قىلىپ ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە ئۇچرىشىشىنى توسۇپ تۇرىدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى. اللە تائالانىڭ: ﴿ئىككى دېڭىزنى﴾ دېگەن ئايىتىدىن بىرى تۇزلۇق، يەنە بىرى سۈيى تاتلىق دەريا كۆزدە تۇتۇلىدۇ، تاتلىق ئىنسانلار ئارىسىدا ئېقىپ تۇرىۋاتقان دەريالاردىن ئىبارەتتۇر. بىز بۇ ھەقتە سۈرە فۇرقاندىكى اللە تائالانىڭ ﴿اللە (قۇدرىتى بىلەن) بىرى تاتلىق بولغان دەريانى، بىرى تۇزلۇق بولغان دېڭىزنى (ئۇلار بىر - بىرىگە تۇتىشاڭغۇ بولغان ھالدا) قويۇۋەتتى، (ئارىلىشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن) ئۇلارنىڭ ئارىسىدا پەردە، توسما بەرپا قىلدى﴾[3] دېگەن ئايىتى ئۈستىدە تەپسىلى توختالدۇق.

﴿ئۇلارنىڭ ئارىسىدا توسما بولۇپ، بىر ـ بىرىگە قوشۇلۇپ كەتمەيدۇ﴾ يەنى دەريا دېڭىزغا، دېڭىز دەرياغا قوشۇلۇپ، بىرى يەنە بىرىنىڭ سۈيىنى بۇزۇپ، ئۇنىڭ ئەسلى مەقسەت قىلىنغان سۈپىتىنى يوقىتىپ قويماسلىقى ئۈچۈن اللە تائالا ئۇلارنىڭ ئارىسىدا زېمىندىن ئىبارەت توسما بەرپا قىلدى.

﴿ئۇلاردىن مەرۋايىت بىلەن مارجان چىقىدۇ﴾ دېڭىزدىن چىقىدىغان مەرۋايىت بولسا ھەممىگە تونۇشلۇقتۇر. مارجانغا كەلسەك مۇجاھىد، قەتادە، ئەبۇرزىين، زەھھاك ۋە ئەلىي قاتارلىقلارنىڭ ئېيتىشىچە، مەرۋايىتنىڭ ئۇششاقلىرى مارجان دېيىلىدىكەن. ئىبنى جەرىرنىڭ بەزى سەلەپ ئۆلىمالىرىدىن رىۋايەت قىلىپ ئېيتىشىچە، مەرۋايىتنىڭ چوڭلىرى ۋە ياخشىلىرى مارجان دېيىلىدىكەن.

---

[1] سۈرە مەئارىج 40 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە مۇززەممىل 9 ـ ئايەت.
[3] سۈرە فۇرقان 53 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئىبنى ئەبۇھاتەم، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەگەر ئاسماندىن يامغۇر ياغسا، دېڭىزدىكى قۇلۇلىلەر ئېغىزلىرىنى ئاچىدۇ، ئۇنىڭ ئىچىگە چۈشكەن يامغۇر تامچىلىرى مەرۋايىت بولىدۇ. مەرۋايىت بىلەن مارجاننى زىننەت بۇيۇملىرى قىلىش اللہ تائالا تەرىپىدىن ئەھلى زېمىنغا بېرىلگەن نېمەت بولغانلىقى ئۈچۈن اللہ تائالا ئۇنى ئۇلارغا ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾**

﴿دېڭىزلاردا قاتناۋاتقان تاغدەك كېمىلەر اللەنىڭ ئىلكىدىدۇر﴾ يەنى ئىنسانلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئۇلار ئېھتىياجلىق بولغان ھەر تۈرلۈك بۇيۇملارنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا تىجارەتچىلەر ۋە ھۈنەرۋەنلەر ئۆزلىرىنىڭ يۈك - تاقلىرى بىلەن ئولتۇرۇپ قىتئەدىن قىتئەگە، دۆلەتتىن دۆلەتكە قاتناۋاتقان كېمىلەرنىڭ چوڭلۇقى تاغلارغا ئوخشايدۇ. شۇڭا اللہ تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾**

* * * * * * *

كُلُّ مَنۡ عَلَيۡهَا فَانٖ ﴿٢٦﴾ وَيَبۡقَىٰ وَجۡهُ رَبِّكَ ذُو ٱلۡجَلَٰلِ وَٱلۡإِكۡرَامِ ﴿٢٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسۡـَٔلُهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ كُلَّ يَوۡمٍ هُوَ فِي شَأۡنٖ ﴿٢٩﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾

زېمىننىڭ ئۈستىدىكى ھەممە يوقىلىدۇ[26]. ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ زاتى مەڭگۈ قالىدۇ[27]. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟[28]. ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە اللەدىن (مەدەت ۋە رىزىق) تىلەيدۇ (يەنى ھەممە اللەغا موھتاجدۇر)، اللہ ھەر كۈنى بىر ھالەتتىدۇر (يەنى اللہ ھەر ۋاقىت ۋۇجۇدقا چىقىرىدىغان ئىشلار بىلەن بولۇپ، ئۇلارنى يارىتىپ تۇرىدۇ، ئەھۋاللارنى يېڭىلاپ تۇرىدۇ، مەخلۇقاتلارنى پەيدا قىلىپ تۇرىدۇ)[29]. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟[30].

اللہ تائالانىڭ ئۆزگەرمەس ھالىتى، ئۇنىڭ زاتىنىڭ مەڭگۈ قېلىشى ۋە ھەممىدىن بىھاجەت ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللہ تائالا بۇ ئايەتتە ئەھلى زېمىننىڭ يوقىلىدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۆلىدىغانلىقىنى، شۇنداقلا ئاسمانلاردىكىلەرنىڭمۇ اللہ تائالا خالىغان كىشىدىن باشقا ھەممىسىنىڭ ئۆلىدىغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ كەرەملىك زاتىدىن باشقا ھېچكىمنىڭ قالمايدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ. شۈبھىسىزكى، ھەممىدىن يۈكسەك، ھەممە نوقسانلاردىن پاك بولغان پەرۋەردىگار ئۆلمەيدۇ. بەلكى، ئۇ ھەمىشە ھاياتتۇر، مەڭگۈ ئۆلمەيدۇ. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: اللہ تائالا ئۆزى ياراتقان بارلىق نەرسىلەردىن خەۋەر قىلدى، ئاندىن ئۇنىڭ ھەممىسىنىڭ يوقىلىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلدى. بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دۇئا قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئى ھەمىشە تىرىك اللہ! ئى ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى اللہ! ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى گۈزەل قىلىپ ياراتقۇچى اللہ! ئى ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك اللہ! سەندىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر، سېنىڭ مەرھەمىتىڭ بىلەن مەدەت تىلەيمىز، بىزگە بىزنىڭ ئىشلىرىمىزنىڭ

www.munber.org

ھەممىسىنى ياخشى قىلىپ بەرگەن، بىزنى كۆزنى يۇمۇپ ئاچقانچىلىك ۋاقىتتىمۇ، ئۆزىمىزگە ياكى سەن ياراتقان ئىنسانلاردىن بىرىگە تاشلاپ قويمىغىن».

شەئبى مۇنداق دەيدۇ: ئەگەر ﴿زېمىنىنىڭ ئۈستىدىكى ھەممە يوقىلىدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇساڭ، ﴿ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ زاتى مەڭگۈ قالىدۇ﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇمىغىچە توختىمىغىن. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللە تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ: ﴿اللە زاتىدىن باشقا بارلىق نەرسە يوقىلىدۇ﴾[1].

بۇ ئايەتتە اللە تائالا ئۆزىنىڭ ئېسىل زاتىنى ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك دەپ سۈپەتلىدى، اللە تائالا ئەزىزلىنىشكە، ئاسىيلىق قىلىنماسلىققا، ئىتائەت قىلىنىشقا، قارشىلىق قىلىنماسلىققا تېگىشلىكتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ رازىلىقىنى تىلەپ، ئەتىگەن - ئاخشامدا ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىدىغانلار (يەنى ئاجىز، كەمبەغەل مۇسۇلمانلار) بىلەن سەۋرچان بولغان ھالدا بىللە بولغىن﴾[2] اللە تائالا سەدىقە بەرگۈچىلەردىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرگە بىز اللەنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن تائام بېرىمىز﴾[3] ئىبنى ئابباس: ﴿ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك﴾ دېگەن ئايەتنى: بۈيۈك ۋە ئۇلۇغ، دەپ تەپسىر قىلغان. اللە تائالا پۈتۈن ئەھلى زېمىننىڭ ئۆلۈمدە باراۋەر بولىدىغانلىقى، ئاخىرەت يۇرتىغا بېرىشتا باراۋەر بارىدىغانلىقى، ئاندىن ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك اللە تائالا ئۆزىنىڭ ئادىل ھۆكمى بىلەن ھۆكۈم قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا خەۋەر قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾.

﴿ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە اللەدىن (مەدەت ۋە رىزىق) تىلەيدۇ (يەنى ھەممە اللەغا موھتاجدۇر). اللە ھەر كۈنى بىر ھالەتتىدۇر (يەنى اللە ھەر ۋاقىت ۋۇجۇدقا چىقىرىدىغان ئىشلار بىلەن بولۇپ، ئۇلارنى يارىتىپ تۇرىدۇ، ئەھۋاللارنى يېڭىلاپ تۇرىدۇ، مەخلۇقاتلارنى پەيدا قىلىپ تۇرىدۇ)﴾ بۇ ئايەت اللە تائالانىڭ ئۆزىدىن باشقا ھەممە نەرسىدىن بىھاجەت ئىكەنلىكىنى، بارلىق مەخلۇقاتلارنىڭ بارلىق ھالەتلىرىدە اللە تائالاغا موھتاج ئىكەنلىكىنى، ئۇلار اللە تائالادىن ناھايىتى ئاجىزانە ھالەتتە تۇرۇپ چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ئۆزلىرىگە ئېھتىياجلىق بولغان ھەممە نەرسىنى تىلەيدىغانلىقىنى ۋە اللە تائالانىڭ ھەر كۈنى بىر ھالەتتە ئىكەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. ئەئمەش، مۇجاھىدتىن ئۇبەيد ئىبنى ئۇمەيرنىڭ: ﴿اللە ھەر كۈنى بىر ھالەتتىدۇر﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ شۇ ھالىتى دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىش ياكى ھاجىتىنى تىلىگۈچىگە تىلىگىنىنى بېرىش ياكى پالاكەت باسقان كىشىنى پالاكەتتىن قۇتۇلدۇرۇش ۋە ياكى كېسەل كىشىگە شىپالىق بېرىشتىن ئىبارەتتۇر.

* * * * * * *

سَنَفۡرُغُ لَكُمۡ أَيُّهَ ٱلثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾ يَٰمَعۡشَرَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ إِنِ
ٱسۡتَطَعۡتُمۡ أَن تَنفُذُواْ مِنۡ أَقۡطَارِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ فَٱنفُذُواْۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلۡطَٰنٖ ﴿٣٣﴾

[1] سۈرە قەسەس 88 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە كەھف 28 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ئىنسان 9 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِأَيِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

ئى ئىنسانلار ۋە جىنلار جامائەسى! سىلەردىن (يەنى سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلاردىن) ھېساب ئېلىشقا يۈزلىنىمىز﴿31﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿32﴾. ئى جىنلار ۋە ئىنسانلار جامائەسى! ئەگەر سىلەر (اللەنىڭ قازاسىدىن قېچىپ) ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنىنىڭ چېگرىلىرىدىن ئۆتۈپ كېتەلىسەڭلار، ئۆتۈپ كېتىڭلار، سىلەر پەقەت قۇۋۋەت بىلەن ئۆتۈپ كېتەلەيسىلەر (لېكىن سىلەرگە مۇنداق قۇۋۋەت قەيەردىن كەلسۇن)﴿33﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿34﴾. (قىيامەت كۈنى) سىلەرگە قىزىق ئوتنىڭ يالقۇنى ۋە تۈتۈنى ئەۋەتىلىدۇ، سىلەر ئۆزەڭلارنى قوغدىيالمايسىلەر﴿35﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿36﴾.

ئىنسانلار ۋە جىنلار جامائەسىنى قورقۇتۇش ۋە ئۇلار دۇچ كېلىدىغان قورقۇنۇچلۇق ئازاب توغرىسىدا

﴿**ئى ئىنسانلار ۋە جىنلار جامائەسى! سىلەردىن (يەنى سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلاردىن) ھېساب ئېلىشقا يۈزلىنىمىز**﴾ ئىبنى جۇرەيج بۇ ئايەتنى: ئاراڭلاردا ئادىل ھۆكۈم قىلىمىز دېگەنلىك بولىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغان. ﴿**(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟**﴾.

﴿**ئى جىنلار ۋە ئىنسانلار جامائەسى! ئەگەر سىلەر (اللەنىڭ قازاسىدىن قېچىپ) ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىنىنىڭ چېگرىلىرىدىن ئۆتۈپ كېتەلىسەڭلار، ئۆتۈپ كېتىڭلار، سىلەر پەقەت قۇۋۋەت بىلەن ئۆتۈپ كېتەلەيسىلەر (لېكىن سىلەرگە مۇنداق قۇۋۋەت قەيەردىن كەلسۇن)**﴾ يەنى سىلەر اللە تائالانىڭ تەقدىر قىلىپ بېكىتكەن قازاسىدىن قېچىپ قۇتۇلۇشقا قادىر بولالمايسىلەر، اللە تائالا بولسا سىلەرنى ھەممە ئەتراپتىن قورشاپ تۇرغۇچىدۇر، سىلەر اللە تائالانىڭ ھۆكمىدىن قۇتۇلۇشقا، ئۇنىڭ سىلەرگە قىلغان ھۆكمىگە بويۇنتاي ئۆتۈپ كېتىشكە قادىر ئەمەسسىلەر، سىلەر نەگە بارساڭلار، اللە تائالا سىلەرنى قورشاپ تۇرىدۇ، مانا بۇ مەھشەرگاھ مەيدانىدا يۈز بېرىدۇ. پەرىشتىلەر يەتتە سەپ بولۇپ خالايىقنى پۈتۈن ئەتراپتىن قورشاپ تۇرىدۇ، ھېچكىم بۇ قورشاۋدىن بۆسۈپ ئۆتۈپ كېتىشكە قادىر بولالمايدۇ. لېكىن، ئۇ ﴿**پەقەت قۇۋۋەت بىلەن ئۆتۈپ**﴾ كېتەلەيدۇ، بىراق ئۇنىڭغا بۇ قۇۋۋەت قەيەردىن كەلسۇن! ﴿ئىنسان بۇ كۈندە: «قاچىدىغان جاي قەيەردە؟» دەيدۇ. ياق، (اللە نىڭ ئازابىدىن) قاچىدىغان پاناھگاھ يوقتۇر. بۇ كۈندە قارارگاھ پەرۋەردىگارىڭنىڭ تەرىپىدۇر﴾[1].

﴿(دۇنيادا) يامان ئىشلارنى قىلغۇچىلار، (بىر يامانلىقنى قىلسا، قىلغان يامانلىقىغا) ئوخشاش (يەنى شۇنىڭغا لايىق) جازاغا ئۇچرايدۇ، ئۇلار خارلىققا دۇچار بولىدۇ، ئۇلارنى اللە نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلدۇرغۇچى زادى بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ يۈزلىرى گويا قاراڭغۇ كېچىنىڭ پارچىسى بىلەن ئورالغاندەك قارىيىپ كېتىدۇ، ئۇلار ئەھلى دوزاخ بولۇپ، دوزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر﴾[2].

---

[1] سۈرە قىيامەت 10 ــ 12 ـ ئايەتكىچە.
[2] سۈرە يۇنۇس 27 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿(قىيامەت كۈنى) سىلەرگە قىزىق ئوتنىڭ يالقۇنى ۋە تۈتۈنى ئەۋەتىلىدۇ، سىلەر ئۆزەڭلارنى قوغدىيالمايسىلەر﴾ مۇجاھىد بۇ ئايەتتىكى ”تۈتۈنى“ دېگەن سۆزنى ئەسلى مەنىسىگە ئاساسەن: ئۇ ئېرىتىلگەن سېرىق قوغۇشۇن بولۇپ، ئۇلارنىڭ باشلىرىغا قۇيۇلىدۇ، دەپ تەپسىر قىلدى. قەتادە ۋە زەھھاكمۇ شۇنداق تەپسىر قىلدى. ئايەتنىڭ خۇلاسە مەنىسى: ئەگەر سىلەر قىيامەت كۈنى قورشاۋدىن قېچىپ ماڭساڭلار، پەرىشتىلەر ۋە زەبانىيلار سىلەرنىڭ ئارقاڭلارغا يېنىشىڭلار ئۈچۈن ئوت يالقۇنىنى ۋە ئېرىتىلگەن قوغۇشۇننى سىلەرگە ئېتىش ئارقىلىق سىلەرنى ئەلۋەتتە توسىدۇ. ﴿سىلەر ئۆزەڭلارنى قوغدىيالمايسىلەر. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾.

* * * * * * *

فَإِذَا ٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَكَانَتۡ وَرۡدَةٗ كَٱلدِّهَانِ ﴿٣٧﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾
فَيَوۡمَئِذٖ لَّا يُسۡـَٔلُ عَن ذَنۢبِهِۦٓ إِنسٞ وَلَا جَآنّٞ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعۡرَفُ
ٱلۡمُجۡرِمُونَ بِسِيمَٰهُمۡ فَيُؤۡخَذُ بِٱلنَّوَٰصِي وَٱلۡأَقۡدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَٰذِهِۦ
جَهَنَّمُ ٱلَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا ٱلۡمُجۡرِمُونَ ﴿٤٣﴾ يَطُوفُونَ بَيۡنَهَا وَبَيۡنَ حَمِيمٍ ءَانٖ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

(قىيامەت كۈنى پەرىشتىلەرنىڭ چۈشۈشى ئۈچۈن) ئاسمان يېرىلغان چاغدا ئاسمان (دوزاخنىڭ قىزىتقىلىقىدىن) قىزىلگۈلدەك، قىزىل چەمدەك بولۇپ قالىدۇ[37]. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟[38]. بۇ كۈندە ھېچبىر ئىنسان ۋە جىن ئۆزىنىڭ گۇناھىدىن سورالمايدۇ (يەنى گۇناھكارلارنىڭ ئالاھىدە ئالامىتى بولغانلىقتىن مۇنداق سوراشقا ھاجەت بولمايدۇ[39]. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟[40]. گۇناھكارلار ئۆزلىرىنىڭ (يۈزلىرى قارا، كۆزلىرى كۆك بولۇشتىن ئىبارەت) بەلگىلىرىدىن تونۇلىدۇ، ئۇلار كوكۇلىلىرىدىن ۋە پۇتلىرىدىن تۇتۇلۇپ (دوزاخقا تاشلىنىدۇ)[41]. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟[42]. بۇ، گۇناھكارلار ئىنكار قىلىدىغان جەھەننەمدۇر[43]. ئۇلار دوزاخ بىلەن قايناقسۇ ئارىسىدا بېرىپ - كېلىپ تۇرىدۇ (يەنى گاھىدا ئوت بىلەن، گاھىدا قايناقسۇ بىلەن ئازابلىنىدۇ[44]. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟[45].

قىيامەتنىڭ قورقۇنچلىرى ۋە گۇناھكارلارنىڭ ئەھۋاللىرى توغرىسىدا

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: قىيامەت كۈنى ﴿ئاسمان يېرىلغان چاغدا﴾ بۇ ئايەتلەر ۋە بۇنىڭغا ئوخشىغان، بۇنىڭ بىلەن مەنىداش ئايەتلەر قىيامەت كۈنى ئاسماننىڭ يېرىلىشىنى ئىسپاتلايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئاسمان يېرىلىدۇ، بۇ كۈندە ئاسمان (قالايمىقانلىشىپ) ئاجىزلىشىپ

www.munber.org

كېتىدۇ﴾[1] ﴿شۇ كۈندە ئاسمان بۇلۇت بىلەن يېرىلىدۇ، پەرىشتىلەر بەندىلەرنىڭ نامە ـ ئەماللىرىنى ئېلىپ) ئارقىمۇ ئارقا چۈشىدۇ﴾[2] ﴿ئاسمان يېرىلغان، پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرىنى ئاڭلاپ ئىتائەت قىلغان،پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرىنى ئاڭلاشقا، ئىتائەت قىلىشقا لايىق بولغان چاغدا﴾[3].

﴿(قىيامەت كۈنى پەرىشتىلەرنىڭ چۈشۈشى ئۈچۈن) ئاسمان يېرىلغان چاغدا ئاسمان (دوزاخنىڭ قىزىتقىلىقىدىن) قىزىلگۈلدەك، قىزىل چەمدەك بولۇپ قالىدۇ﴾ يەنى ئاسمان خۇددى ياغ دۇرى ۋە كۈمۈش، مېتال ئېرىتىش قازىنىدا ئېرىپ كەتكەندەك ئېرىپ كېتىدۇ، مايلانغان چەملەردەك رەڭگا ـ رەڭ بولۇپ كېتىدۇ. بىردە قىزارسا، بىردە سارغىيىپ قالىدۇ ۋە بىردە كۆكىرىپ كەتسە، يەنە بىردە يېشىل بولۇپ قالىدۇ. ئەنە شۇ ھالەتلەر قىيامەت كۈنىنىڭ دەھشەتلىك ۋە قورقۇنچلۇق ئىكەنلىكىدىندۇر. سۇددى مۇنداق دەيدۇ: شۇ كۈنى ئاسمان قىزىل قېچىرنىڭ رەڭگىدەك ۋە ئېرىتىلگەن ياغنىڭ دۇرىدەك بولۇپ كېتىدۇ. مۇجاھىد مۇنداق دەيدۇ: ”قىزىل چەمدەك“ يەنى قىزىل چەمنىڭ رەڭگىدەك بولۇپ كېتىدۇ.

﴿بۇ كۈندە ھېچبىر ئىنسان ۋە جىن ئۆزىنىڭ گۇناھىدىن سورالمايدۇ (يەنى گۇناھكارلارنىڭ ئالاھىدە ئالامىتى بولغانلىقتىن مۇنداق سوراشقا ھاجەت بولمايدۇ)﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ كۈندە ئۇلار سۆز قىلالمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئۆزرە ئېيتىشىغا ئىزنى بېرىلمەيدۇ﴾[4] مانا بۇ بىر قېتىملىق ئەھۋالدا بولىدۇ، ئاندىن يەنە بىر قېتىملىق ئەھۋالدا پۈتۈن ئىنسانلار جىمى قىلمىشلىرىدىن سورۇلىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ئۇلار (يەنى خالايىق) نىڭ ھەممىسىنىڭ (بۇ دۇنيادا) قىلغان ئىشلىرىنى چوقۇم سورايمىز﴾[5].

شۇڭا قەتادە ﴿**بۇ كۈندە ھېچ بىر ئىنسان ۋە جىن ئۆزىنىڭ گۇناھىدىن سورالمايدۇ**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: دەسلەپتە ئۇلار سوراق قىلىنىدۇ، ئاندىن الله ئۇلارنىڭ ئېغىزلىرىنى پېچەتلىۋېتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ قوللىرى ۋە پۇتلىرى بارلىق قىلمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىدۇ.

﴿گۇناھكارلار ئۆزلىرىنىڭ (يۈزلىرى قارا، كۆزلىرى كۆك بولۇشتىن ئىبارەت) بەلگىلىرىدىن تونۇلىدۇ﴾ يەنى ئۇلار ئۆزلىرىدە ئاشكارا بولىدىغان قەبىھ ئالامەتلەردىن تونۇلىدۇ.

ھەسەن ۋە قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇلار يۈزلىرىنىڭ قارىداپ كېتىشى ۋە كۆزلىرىنىڭ كۆك بولۇشىدىن تونۇلىدۇ. مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: مانا بۇ ئەھۋال مۆمىنلەرنىڭ تاھارەتنىڭ تەسىرىدىن پېشانىسى ۋە پۇتلىرىنىڭ ئاق بولۇپ تونۇلىدىغانلىقىغا ئوخشايدۇ.

﴿ئۇلار كوكۇلىلىرىدىن ۋە پۇتلىرىدىن تۇتۇلۇپ (دوزاخقا تاشلىنىدۇ)﴾ يەنى دوزاخقا مۇئەككەل پەرىشتىلەر ئۇلارنىڭ كوكۇلىلىرى بىلەن پۇتلىرىنى يىغىپ ئەنە شۇ ھالدا دوزاخقا تاشلايدۇ. ئەئمەش، ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: گۇناھكارلارنىڭ كوكۇلىسى بىلەن ئىككى پۇتى يىغىپ تۇتۇلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ بېلى تونۇردىكى ئوتۇن كۆيۈپ سۇنغاندەك سۇنىدۇ.

﴿بۇ، گۇناھكارلار ئىنكار قىلىدىغان جەھەننەمدۇر﴾ يەنى سىلەر ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆرۈپ تۇرغان مانا بۇ دوزاخ دۇنيادىكى چېغىڭلاردا ئۇنىڭ بارلىقىنى ئىنكار قىلغان دوزاخنىڭ دەل ئۆزىدۇر. بۇ سۆز ئۇلارغا تاپا ـ تەنە، مالامەت، كەمسىتىش ۋە مەسخىرە قىلىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار دوزاخ بىلەن قايناقسۇ ئارىسىدا بېرىپ ـ كېلىپ تۇرىدۇ﴾** يەنى ئۇلار گاھىدا ئوت بىلەن،

---

[1] سۈرە ھاققە 16 ـ ئايەت.

[2] سۈرە فۇرقان 25 ـ ئايەت.

[3] سۈرە ئىنشىقاق 1 ـــ 2 ـ ئايەتلەر.

[4] سۈرە مۇرسەلات 35 ـــ 36 ـ ئايەتلەر.

[5] سۈرە ھىجر 92 ـــ 93 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

گاھىدا ئۇچەيلىرىنى ئېرىتىپ تاشلايدىغان ئېرىتىلگەن قوغۇشۇندەك قىزىق قايناقسۇ بىلەن ئازابلىنىدۇ. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى اللّٰه تائالانىڭ تۆۋەندىكى ئايىتىنىڭ مەنىسىگە ئوخشايدۇ: ﴿ئۇ چاغدا (يەنى دوزاخقا كىرگەندە) ئۇلارنىڭ بويۇنلىرىدا تاقاقلار ۋە زەنجىرلەر بولىدۇ، ئۇلار قايناقسۇغا سۆرەپ كىرىلىدۇ، ئاندىن ئوتتا كۆيدۈرۈلىدۇ﴾[1] اللّٰه تائالا نىڭ ﴿قايناقسۇ﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسى: بۇ ھارارىتى ئەڭ يۇقىرى بولغان قايناقسۇ بولۇپ، ئۇنىڭ ئىنتايىن قىزىق ئىكەنلىكىدىن ئىنسان بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ.

ئىبنى ئابباس بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئۇ ئەڭ يۇقىرى چەككە يەتكەن ۋە قاتتىق قايىنىغان سۇ، دەيدۇ. مۇجاھىد، سەئىد ئىبنى جۇبەير، زەھھاك، ھەسەن، سەۋرى ۋە سۇددى قاتارلىقلارمۇ شۇنداق دەيدۇ. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ سۇ اللّٰه تائالا ئاسمانلار بىلەن زېمىننى ياراتقاندىن تارتىپ قايناپ تۇرغان سۇدۇر. مۇھەممەد ئىبنى كەئىب قۇرەزى مۇنداق دەيدۇ: ئازاب پەرىشتىسى گۇناھكار بەندىنى كوكۇلىسىدىن تۇتۇپ شۇ قايناقسۇدا تاكى گۆشلىرى ئېرىپ تۈگەپ، سۆڭەك ۋە باشتىكى ئىككى كۆزى قالغۇچە مىدىرلىتىپ تۇرىدۇ. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار قايناقسۇغا سۆرەپ كىرىلىدۇ، ئاندىن ئوتتا كۆيدۈرۈلىدۇ﴾[2].

اللّٰه تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتلەردە ئاسىي گۇناھكارلارنى ئازابلايدىغانلىقىنى، تەقۋادارلارنى ئۆز پەزلى، مەرھەمىتى، ئادالىتى ۋە ئىنسانلارغا قىلغان مېھرىبانلىقى بىلەن نازۇنېمەتكە ئىگە قىلىدىغانلىقىنى، ئۇلارنى شېرىك كەلتۈرۈشتىن، گۇناھ ۋە باشقا يامان ئىشلاردىن توسۇپ، ئۆزىنىڭ ئازابلىرىدىن ئاگاھلاندۇرغانلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن، ئەنە شۇ ئىشلار بىلەن ئۆزىنىڭ بەندىلىرىگە ياخشىلىق قىلىدىغانلىقىنى ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾

* * * * * * *

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَآ أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ
ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِن كُلِّ
فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾

پەرۋەردىگارىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ (ھېساب بېرىشتىن) قورققان ئادەمگە ئىككى جەننەت بار﴿46﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿47﴾. ئۇ ئىككى جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەر بار﴿48﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿49﴾. ئۇ ئىككى جەننەتتە ئېقىپ تۇرغان ئىككى بۇلاق بار﴿50﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿51﴾. ئۇ ئىككى جەننەتتە ھەر مېۋىدىن ئىككى خىلدىن بار﴿52﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿53﴾.

---
[1] سۈرە غافىر 71 ـــ 72 - ئايەتلەر.
[2] سۈرە غافىر 71 ـــ 72 - ئايەتلەر.

www.munber.org

تەقۋادارلارنىڭ جەننەتتىكى ئەھۋالى ۋە نازۇنېمەتلىرى توغرىسىدا

اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: قىيامەت كۈنى ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ (ھېساب بېرىشتىن) قورققان ئادەمگە**﴾ ۋە ﴿ئۆزىنى نەپسى خاھىشىغا بېرىلىشتىن (يەنى ھارام قىلىنغان نەرسىلەردىن) چەكلىگەن ئادەمگە﴾[1] يەنى گۇناھتا چىڭىدىن ئاشمىغان، دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرمىگەن، ئاخىرەتنى، دۇنيا تىرىكچىلىكىدىن ياخشىدۇر ۋە مەڭگۈدۇر دەپ بىلگەن، اللە تائالانىڭ پەرزلىرىنى ئادا قىلغان، چەكلىگەن ئىشلىرىدىن يانغان ئادەمگە قىيامەت كۈنى پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدا ئىككى جەننەت بار.

بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى، ئابدۇللاھ ئىبنى قەيستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قاچىلىرى ۋە باشقا نەرسىلىرى كۈمۈشتىن بولغان ئىككى جەننەت بار، قاچىلىرى ۋە باشقا نەرسىلىرى ئالتۇندىن بولغان ئىككى جەننەت بار، ئەدنى ناملىق جەننەتتىكى كىشىلەرنىڭ غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىنى كۆرۈشىنى پەقەت اللە تائالانىڭ يۈزىدىكى ئۇلۇغلۇق رىداسىلا توسۇپ تۇرىدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان. بۇ ئايەت ئىنسانلارنى ۋە جىنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ ئايەت جىنلارنىڭمۇ، ئەگەر ئۇلار ئىمان ئېيتسا ۋە تەقۋادارلىق قىلسا جەننەتكە كىرىدىغانلىقىنىڭ پاكىتىدۇر، شۇڭا اللە تائالا بۇ نېمەتنى ئىنسانلار ۋە جىنلارغا ئەسلىتىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ (ھېساب بېرىشتىن) قورققان ئادەمگە ئىككى جەننەت بار. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟**﴾ ئاندىن اللە تائالا بۇ ئىككى جەننەتنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەر بار**﴾ يەنى مەي باغلاپ پىشقان مېۋىلىرى بار، چىرايلىق شاخلىق دەرەخلەر بار.

﴿**(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟**﴾ ئەتا خۇراسانى ۋە باشقىلارمۇ بۇ ئايەت ھەققىدە: شاخلىرى بىر ـ بىرىگە تېگىپ تۇرىدىغان بۈك ـ باراقسان مېۋىلىك دەرەخلەر بار، دېدى.

﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە ئېقىپ تۇرغان ئىككى بۇلاق بار**﴾ يەنى ئۇ ئىككى بۇلاق ئەنە شۇ مېۋىلىك دەرەخلەرنى سۇغىرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ دەرەخلەر تۈرلۈك ـ تۈرلۈك رەڭدىكى مېۋىلەرنى بېرىدۇ.

﴿**(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟**﴾ ھەسەن بەسرى مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئىككى بۇلاقنىڭ بىرى تەسنىم، يەنە بىرى سەلسەبىل دەپ ئاتىلىدۇ. ئەتىيە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئىككى بۇلاقنىڭ بىرىدىن رەڭگى ئۆزگەرمەيدىغان سۇ چىقىدۇ. يەنە بىرىدىن ئىچكۈچىلەرگە لەززەت بېغىشلايدىغان مەي چىقىدۇ.

شۇڭا اللە تائالا يۇقىرىدىكى ئايەتتىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە ھەر مېۋىدىن ئىككى خىلدىن بار**﴾ يەنى ئۇنىڭدا ئۇلار بىلىدىغان مېۋىلەرنىڭ ھەممە تۈرىدىن ئىككى خىلدىن بار. ئۇلار بىلىدىغان نەرسىلەردىن ياخشى نەرسىلەر بار، ۋە يەنە كۆز كۆرۈپ باقمىغان، قۇلاق ئاڭلاپ باقمىغان ۋە ئىنساننىڭ دىلىغا كېچىپ باقمىغان ئېسىل نەرسىلەرمۇ بار.

﴿**(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟**﴾ ئىبراھىم ئىبنى ھەكەم ئىكرىمىدىن ئىبنى ئابباسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: دۇنيادىكى

---

[1] سۈرە نازىئات 40 ـ ئايەت.

www.munber.org

ھەر قانداق تاتلىق ۋە ئاچچىق مېۋە جەننەتتە بار. ھەتتا لاۋزا مېۋىلەرمۇ بار. ئىبنى ئاbباس مۇنداق دەيدۇ: دۇنيادا ئاخىرەتتىكى نەرسىلەرنىڭ پەقەت ئىسىملىرىلا بار. دۇنيادىكى نەرسىلەر بىلەن ئاخىرەتتىكى نەرسىلەرنىڭ ئارىسىدا پەرق ئىنتايىن چوڭدۇر.

* * * * * * *

مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ فُرُشٍۭ بَطَآئِنُهَا مِنۡ إِسۡتَبۡرَقٍۚ وَجَنَى ٱلۡجَنَّتَيۡنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَـٰصِرَٰتُ ٱلطَّرۡفِ لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٌ قَبۡلَهُمۡ وَلَا جَآنٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ ٱلۡيَاقُوتُ وَٱلۡمَرۡجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾ هَلۡ جَزَآءُ ٱلۡإِحۡسَـٰنِ إِلَّا ٱلۡإِحۡسَـٰنُ ﴿٦٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

ئۇلار ئەستەرلىرى قېلىن تاۋاردىن بولغان تۆشەكلەرگە يۆلىنىدۇ، ئىككى جەننەتنىڭ مېۋىسى (تۇرغان، ئولتۇرغان، ياتقان ئادەممۇ ئۈزەلەيدىغان دەرىجىدە) يېقىندۇر﴿54﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿55﴾. ئۇ جەننەتلەردە ئەرلىرىدىن باشقىلارغا قارىمايدىغان، ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان خوتۇنلار بار﴿56﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿57﴾. گويا ئۇلار (سۈزۈكلۈكتە) ياقۇتتۇر، (ئاقلىقتا) مەرۋايىتتۇر﴿58﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿59﴾. ياخشى ئىش قىلغۇچى پەقەت ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ﴿60﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿61﴾.

﴿ئۇلار ئەستەرلىرى قېلىن تاۋاردىن بولغان تۆشەكلەرگە يۆلىنىدۇ﴾ بۇ ئايەتتىكى يۆلىنىش دېگەنلىكتىن يانپاشلاپ يېتىش كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بىراق بۇنىڭدىن بەداشقان قۇرۇپ ئولتۇرۇش كۆزدە تۇتۇلىدۇ دېگۈچىلەرمۇ بار. يەنى جەننەت ئەھلى ئەستەرلىرى قېلىن يىپەكتىن بولغان تۆشەكلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ. ئىكرىمە، زەھھاك، قەتادە قاتارلىقلار بۇ ئايەتنى مۇشۇنداق تەپسىر قىلغان.

ئەبۇئىمران جۇۋەنى مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئالتۇن بىلەن زىننەتلەنگەن قېلىن يىپەكتۇر. الله تائالا ئۇ تۆشەكنىڭ ئەستىرىنىڭ ئېسىللىكى بىلەن ئۇنىڭ تېشىنىڭ ئېسىللىكىگە ئىشارەت قىلىدۇ. بۇ، قىممىتى تۆۋەن نەرسە بىلەن قىممەت باھالىق نەرسىنى گەۋدىلەندۈرۈش ئۇسلۇبىدۇر. ئەبۇئىسھاق، ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مانا بۇ تۆشەكلەرنىڭ ئەستەرلىرىنىڭ سۈپەتلىرىدۇر. ئەگەر ئۇنىڭ تېشىنى كۆرسەڭ، ئۇ قانچىلىك ئېسىلدۇر-ھە!

﴿ئىككى جەننەتنىڭ مېۋىسى﴾ ئۇلار قايسى ھالەتتە بولسۇن، يەنى خالىغان چاغدا ئۈزەلەيدىغان دەرىجىدە ﴿يېقىندۇر﴾ الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇنىڭ مېۋىلىرى (ئۆرە تۇرغاندىمۇ، ئولتۇرغاندىمۇ، ياتقاندىمۇ قولنى سوزۇپلا ئالالايدىغان دەرىجىدە) يېقىن بولىدۇ﴾[1] ﴿جەننەتتىكى (دەرەخلەرنىڭ) سايىلىرى ئۇلارغا يېقىندۇر، جەننەتنىڭ مېۋىلىرىنى ئۈزۈش ئۇلارغا ئاسان قىلىنىدۇ﴾[2]

---

[1] سۈرە ھاققە 23 - ئايەت.
[2] سۈرە ئىنسان 14 - ئايەت.

www.munber.org

يەنى ئۇ مېۋىلەرنى ئۈزۈش قىلچىلىكمۇ تەس بولماستىن بەلكى مېۋىلەر، شۇ مېۋىلەرنى خالىغان كىشىلەرنىڭ ئالدىغا شاخلىرىدىن ئۈزۈلگەندىن ئۈزۈلۈپ چۈشىدۇ **﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾**.

الله تائالا تۆشەكلەرنىڭ كاتتىلىقىنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: شۇ تۆشەكلەردە **﴿ئەرلىرىدىن باشقىلارغا قارىمايدىغان﴾** خوتۇنلار بار. بۇ ئايەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە ئىبنى ئابباس، قەتادە، ئەتا خۇراسانى ۋە ئىبنى زەيد قاتارلىقلار مۇنداق دەيدۇ: يەنى ئۇلار ئەرلىرىدىن باشقىلارغا قارىمايدۇ. يەنە جەننەتتە ئۇلارغا ھېچ نەرسە ئەرلىرىدەك چىرايلىق كۆرۈنمەيدۇ. رىۋايەت قىلىنىشچە ئۇلارنىڭ بىرى ئېرىگە: الله تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن جەننەتتە سەندىن چىرايلىق ھېچ نەرسە كۆرمىدىم. جەننەتتە ماڭا سەندىن باشقا يېقىملىق نەرسە يوق، سېنى ماڭا بەرگەن، مېنى ساڭا بەرگەن زات الله تائالاغا ھەمدۇسانالار بولسۇن! دەيدۇ.

﴿ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان خوتۇنلار بار﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ھەممىسى تەڭتۇش قىزلار بولۇپ ئەرلىرىگە بېرىلىشتىن ئىلگىرى ھېچ ئىنسان ۋە جىن ئۇلارغا يېقىنچىلىق قىلمىغان. مانا بۇ ئايەتمۇ مۆمىن جىنلارنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقىغا دەلىلدۇر. ئەرتاتە ئىبنى مۇنزىر مۇنداق دەيدۇ: بىر ئادەم زەمرە ئىبنى ھەبىبتىن: جىنلارمۇ جەننەتكە كىرەمدۇ؟ دەپ سورىغاندا، ئۇ: ھەئە، تېخى ئۇلار خوتۇن ئالىدۇ، ئەركەك جىنلارغا جىنلاردىن، ئەركەك ئىنسانلارغا ئىنسانلاردىن خوتۇنلار باردۇر، دەپ جاۋاب بېرىدۇ.

مانا بۇ الله تائالانىڭ: **﴿ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان خوتۇنلار بار (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾** دېگەن ئايىتىنىڭ مەنىسىدۇر. ئاندىن الله تائالا ئۇ خوتۇنلارنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿گويا ئۇلار (سۈزۈكلۈكتە) ياقۇتتۇر، (ئاقلىقتا) مەرۋايىتتۇر﴾**

ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلىدۇكى، مۇھەممەد ئىبنى سىيرىن: سىلەر مەيلى پەخىرلەنگەن ياكى بىر - بىرىڭلار بىلەن تالاش - تارتىش قىلغان ھالدا ئېيتىڭلار، جەننەتتە ئەرلەر كۆپمۇ ياكى ئاياللار كۆپمۇ؟ دېگەندە، ئەبۇھۇرەيرە: سىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «شۈبھىسىزكى، جەننەتكە بىرىنچى تۈركۈمدە كىرىدىغانلارنىڭ چىرايلىرى 15 كۈنلۈك تولۇن ئايغا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن كىرىدىغانلارنىڭ چىرايلىرى، ئاسماندىكى ئەڭ يورۇق يۇلتۇزغا ئوخشايدۇ. ھەر بىر ئادەمگە پاچاقلىرىدىن يىلىكى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ئىككى خوتۇن بېرىلىدۇ، جەننەتتە بويتاق ئەر بولمايدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىمىغانمىدىڭلار؟ دەپ جاۋاب بەرگەن. بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارىمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد، ئەنەستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا يولىدا ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا چىقىش دۇنيا ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق نەرسىلەرگە ئېرىشكەندىنمۇ ياخشىدۇر، سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئوقياسىنىڭ كىرىچىنىڭ ياكى قامچىسىنىڭ جەننەتتىكى ئورنى دۇنيا ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق نەرسىلەرگە ئېرىشكەندىنمۇ ياخشىدۇر، جەننەت ئەھلىنىڭ ئاياللىرىدىن بىرى ئەگەر يەر - يۈزىگە چىقىرىلسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىلىقىنى خۇش پۇراقلارغا تولدۇرۇۋەتكەن ۋە ئاسمان بىلەن زېمىننىڭ ئارىلىقىدىكى نەرسىلەر ئەلۋەتتە خۇش پۇراق چاچقان بولاتتى. ئۇنىڭ بېشىغا كىيگەن لېچەكى دۇنيا ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق نەرسىلەردىن ياخشىدۇر». بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

﴿ياخشى ئىش قىلغۇچى پەقەت ياخشى مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ﴾ يەنى دۇنيادا ياخشى ئىش قىلغان كىشى ئۇچۇن ئاخىرەتتە پەقەت ياخشىلىقلا بار. اللہ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ياخشى ئىش قىلغانلار جەننەتكە ۋە اللہ نىڭ جامالىنى كۆرۈشكە نائىل بولىدۇ﴾[1] اللہ تائالا يۇقىرىدا ئەمەل بىلەن ئېرىشكىلى بولمايدىغان ئەكسىچە اللہ تائالانىڭ بەندىسىگە مەرھەممەت ۋە ياخشىلىق قىلىش يۈزىسىدىنلا بېرىدىغان كاتتا نېمەتلەرنى بايان قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دەيدۇ: **﴿(ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾**.

* * * * * * *

وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدۡهَآمَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيۡنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَٰكِهَةٞ
وَنَخۡلٞ وَرُمَّانٞ ﴿٦٨﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ خَيۡرَٰتٌ حِسَانٞ ﴿٧٠﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٧١﴾ حُورٞ مَّقۡصُورَٰتٞ فِي ٱلۡخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمۡ يَطۡمِثۡهُنَّ إِنسٞ
قَبۡلَهُمۡ وَلَا جَآنّٞ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٖ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٖ
﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسۡمُ رَبِّكَ ذِي ٱلۡجَلَٰلِ وَٱلۡإِكۡرَامِ ﴿٧٨﴾

ئۇ ئىككى جەننەتتىن تۆۋەنرەك ئىككى جەننەت بار﴿62﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿63﴾. ئۇ ئىككى جەننەت ياپيېشىلدۇر﴿64﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿65﴾. ئۇ ئىككى جەننەتتە قايناپ چىقىپ تۇرغان ئىككى بۇلاق بار﴿66﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿67﴾. ئىككى جەننەتتە مېۋىلەر، خورمىلار ۋە ئانارلار بار﴿68﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿69﴾. ئۇ جەننەتلەردە چىرايلىق خوتۇنلار بار﴿70﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿71﴾. ئۇلار (جەننەتنىڭ) چېدىرلىرىدا مەستۇرە ھۆرلەردۇر﴿72﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿73﴾. ئەرلىرىدىن ئىلگىرى ئۇلارغا ھېچ ئىنسان ۋەجىن يېقىنچىلىق قىلمىغان﴿74﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿75﴾. ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا، چىرايلىق بىساتلارغا يۆلەنگەن ھالدا ئىستىراھەت قىلىدۇ﴿76﴾. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴿77﴾. ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى مۇبارەكتۇر﴿78﴾.

اللہ تائالا مانا بۇ ئىككى جەننەتنىڭ ئىلگىرى سۈپەتلەنگەن ئىككى جەننەتتىن پەزىلەت ۋە دەرىجىدە تۆۋەن ئىكەنلىكىنى قۇرئاندا بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇ ئىككى جەننەتتىن تۆۋەنرەك ئىككى جەننەت**

[1] سۈرە يۇنۇس 26 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بار﴾ يۇقىرىدا «قاچىلىرى ۋە بارلىق نەرسىلىرى ئالتۇندىن بولغان ئىككى جەننەت بار، قاچىلىرى ۋە بارلىق نەرسىلىرى كۈمۈشتىن بولغان ئىككى جەننەت. ئىلگىرىكى ئىككى جەننەت اللّٰه تائالانىڭ يېقىن بەندىلىرىگە، كېيىنكى ئىككى جەننەت سائادەتمەن بەندىلىرىگە بېرىلىدۇ» دېگەن ھەدىس بايان قىلىنغان ئىدى. ئەبۇمۇسا: ئالتۇندىن بولغان ئىككى جەننەت اللّٰه تائالانىڭ يېقىن بەندىلىرىگە، كۈمۈشتىن بولغان ئىككى جەننەت سائادەتمەن بەندىلىرىگە بېرىلىدۇ، دېدى.

ئىلگىرىكى ئىككى جەننەتنىڭ كېيىنكى ئىككى جەننەتتىن ئېسىل ئىكەنلىكىنىڭ بىر قانچە دەلىلى بار. بىرىنچىدىن: اللّٰه تائالا ئىلگىرىكى ئىككى جەننەتنى كېيىنكى ئىككى جەننەتتىن بۇرۇن سۈپەتلىدى. دەسلەپتە تىلغا ئېلىش ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلگەنلىكنى كۆرسىتىدۇ. اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتىن تۆۋەنرەك ئىككى جەننەت بار**﴾ بۇ بۇرۇن سۈپەتلەنگەن جەننەتنىڭ كېيىن سۈپەتلەنگەن جەننەتكە قارىغاندا ئېسىل ۋە ئالىي ئىكەنلىكىنىڭ پاكىتىدۇر. اللّٰه تائالا يۇقىرىدا ئىككى جەننەتنى سۈپەتلەپ ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە تۈرلۈك مېۋىلىك دەرەخلەر بار**﴾ دەيدۇ. يەنى بۇ ئىككى جەننەتتىكى دەل - دەرەخلەر سۇغا بەك قانغانلىقتىن ياپ - يېشىللىقتا پۈركۈنۈپ قاراڭغۇلىشىپ كېتىدۇ. ئىبنى ئابباسمۇ بۇ ئايەت ھەققىدە شۇنداق دەيدۇ.

مۇھەممەد ئىبنى كەئىب ﴿**ئۇ ئىككى جەننەت ياپيېشىلدۇر**﴾ دېگەن بۇ ئايەت ھەققىدە: بۇ ئىككى جەننەت يېشىلچىلىقتا پۈركەلگەن دەيدۇ. شاخلىرى بىر - بىرىگە كىرىشىپ كەتمىگەن دەرەخلەرنىڭ شاخلىرى بىر - بىرىگە كىرىشىپ كەتكەن دەرەخلەرگە قارىغاندا چىرايلىق ئىكەنلىكىدە ھېچ شەك يوقتۇر.

ئىككىنچىدىن: اللّٰه تائالا يۇقىرىقى ئىككى جەننەتنى سۈپەتلىگەندە ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە ئېقىپ تۇرغان ئىككى بۇلاق بار**﴾ دەيدۇ. بۇ يەردىكى ئىككى جەننەتنى سۈپەتلىگەندە ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە قايناپ چىقىپ تۇرغان ئىككى بۇلاق بار**﴾ دەيدۇ. ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ ئىككى بۇلاقتىن سۇ بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرىدۇ. سۇ ئېقىپ تۇرۇش بۇلدۇقلاپ چىقىپ تۇرغاندىن ياخشىدۇر. زەھھاك مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە قايناپ چىقىپ تۇرغان ئىككى بۇلاق بار**﴾ يەنى ئۇ ئىككى بۇلاقنىڭ سۈيى ئازلاپ قالماي سۇغا لىق تولۇپ تۇرىدۇ.

ئۈچىنچىدىن: اللّٰه تائالا يۇقىرىقى ئىككى جەننەتنى سۈپەتلىگەندە ﴿**ئۇ ئىككى جەننەتتە ھەر مېۋىدىن ئىككى خىلدىن بار**﴾ دەيدۇ. بۇ يەردە بولسا ﴿**ئىككى جەننەتتە مېۋىلەر، خورمىلار ۋە ئانارلار بار**﴾ دەيدۇ. يۇقىرىدىكى ئىككى جەننەتنىڭ مېۋىلىرىنىڭ بۇ ئىككى جەننەتنىڭ مېۋىلىرىگە قارىغاندا كۆپ ۋە خىلمۇ - خىل ئىكەنلىكىدە شەك يوقتۇر.

اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇ جەننەتلەردە چىرايلىق خوتۇنلار بار**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە قەتادە: جەننەتتە نۇرغۇن چىرايلىق نەرسىلەر بار، دەيدۇ. كۆپلىگەن تەپسىرشۇناسلار: جەننەتتە ياخشى، چىرايلىق، ئەخلاقلىق ۋە گۈزەل يۈزلۈك خوتۇنلار بار، دەيدۇ. بىر ھەدىستە شەھلا كۆزلۈك ھۆرلەرنىڭ: «بىز چىرايلىق خوتۇنلارمىز، بىز ھۆرمەتلىك ئەرلەر ئۈچۈن يارىتىلدۇق» دەپ ناخشا ئوقۇيدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ.

تۆتىنچىدىن: اللّٰه تائالا يۇقىرىدىكى ئىككى جەننەتنى سۈپەتلىگەندە ﴿**ئۇ جەننەتلەردە ئەرلىرىدىن باشقىلارغا قارىمايدىغان، ئەرلىرىدىن بۇرۇن ئۇلار بىلەن ھېچ ئىنسان ۋە جىن يېقىنچىلىق قىلمىغان**

خوتۇنلار بار﴾ دەيدۇ، بۇ يەردە بولسا ﴿**ئۇلار (جەننەتنىڭ) چېدىرلىرىدا مەستۇرە ھۆرلەردۇر﴾** دەيدۇ. يەنى گەرچە جەننەتتىكى ھۆرلەرنىڭ ھەممىسى ئىچكىرى چېدىرلاردا بولسىمۇ ئۆزلىرى باشقىلارغا قارىمايدىغان ھۆرلەر، باشقىلارغا قارىماسلىقتا بۇيرۇلغان ھۆرلەردىن ئارتۇق ئىكەنلىكىدە شەك يوقتۇر.

﴿**ئۇلار (جەننەتنىڭ) چېدىرلىرىدا مەستۇرە ھۆرلەردۇر﴾** ئىمام بۇخارى، ئابدۇللا ئىبنى قەيستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، جەننەتتە كاۋاك مەرۋايىتتىن تىكىلگەن بىر چېدىر بار، ئۇنىڭ كەڭلىكى 60 مىل[1] كېلىدۇ. چېدىرنىڭ ھەر بۇلۇڭىدا مۆمىنلەرگە بېرىلگەن خوتۇنلار بار، ئۇلار باشقىلارنى كۆرمەيدۇ، ئۇلارنى مۆمىنلەر زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ».

ئىمام بۇخارىنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە: چېدىرنىڭ كەڭلىكى 30 مىل كېلىدۇ. دېيىلگەن. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلغان: «شەك - شۈبھىسىزكى، جەننەتتە ھەر بىر مۆمىن ئۈچۈن بىر كاۋاك مەرۋايىتتىن تىكىلگەن چېدىر بار، ئۇنىڭ ئۇزۇنلۇقى 60 مىل كېلىدۇ، شۇ چېدىردا مۆمىنگە بېرىلگەن خوتۇنلار بار، ئۇ ئۇلارنى زىيارەت قىلىپ تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىنى كۆرۈپ قالمايدۇ».

﴿**ئەرلىرىدىن ئىلگىرى ئۇلارغا ھېچ ئىنسان ۋەجىن يېقىنچىلىق قىلمىغان﴾** بۇ ئايەتكە ئوخشاش مەنىدىكى ئايەت يۇقىرىدا بايان قىلىندى، پەقەت يۇقىرىدىكى ئايەتتىكى جەننەتنىڭ سۈپىتىدە اللّٰه تائالانىڭ ﴿**گويا ئۇلار (سۈزۈكلۈكتە) ياقۇتتۇر، (ئاقلىقتا) مەرۋايىتتۇر. (ئى ئىنسانلار! جىنلار!) سىلەر پەرۋەردىگارىڭلارنىڭ قايسى نېمەتلىرىنى ئىنكار قىلىسىلەر؟﴾** دېگەن ئايەتلىرى ئارتۇق بايان قىلىندى.

﴿**ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا، چىرايلىق بىساتلارغا يۆلەنگەن ھالدا ئىستىراھەت قىلىدۇ﴾** ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباسنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇلار يېشىل ياستۇقلارغا يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ. مۇجاھىد، ئىكرىمە، ھەسەن، قەتادە، زەھھاك ۋە باشقىلارمۇ بۇ ئايەتنى: ئۇلار ياستۇقلارغا يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ، دەپ تەپسىر قىلغان. ئەلا ئىبنى بەدرى: ئۇلار تەختلەرگە يېيىلغان يۇپۇقلارغا يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ دەپ تەپسىر قىلغان.

﴿**ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك پەرۋەردىگارىڭنىڭ نامى مۇبارەكتۇر﴾** يەنى اللّٰه تائالا ئۇلۇغلىنىشقا، ئاسىيلىق قىلىنماسلىققا، ھۆرمەتلىنىپ ئىبادەت قىلىنىشقا، شۈكۈر قىلىنىشقا، ئىنكار قىلىنماسلىققا، ئەسلىنىپ تۇرۇشقا، ئۇنتۇلۇپ قېلىنماسلىققا تېگىشلىكتۇر. ئىبنى ئابباس ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك دېگەن ئايەتنى بۈيۈك ۋە ئۇلۇغ دەپ تەپسىر قىلدى. ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، چاچ ساقاللىرى ئاقارغان مۇسۇلماننى، مۇسۇلمان پادىشاھنى، قۇرئاننى چەكتىن ئاشۇرۇۋەتمىگەن ۋە نۇقسان يەتكۈزمىگەن ئاساستا يادا ئالغان ئادەمنى ھۆرمەتلەش اللّٰه تائالانى ئۇلۇغلىغانلىقتۇر».

ئىمام ئەھمەد، رەبىئە ئىبنى ئامىردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك اللّٰه نى ھەمىشە ياد ئېتىپ تۇرۇڭلار». بۇ ھەدىسنى ئىمام نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلغان.

---

[1] مىل قۇرۇقلۇق ئۆلچەم بىرلىكى بولۇپ، بىر مىل 1609 مېترغا تەڭ.

www.munber.org

ئىمام مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سالام بېرىپ نامازنى تۈگىتىپ بولۇپ «ئى اللہ! سەن سالامدۇرسەن، سالامەتلىك سەن تەرەپتىندۇر. ئى ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىك اللہ! سېنىڭ نامىڭ مۇبارەكتۇر» دەپ بولغىدەك مىقداردا ئولتۇراتتى.

شۇنىڭ بىلەن سۈرە رەھماننىڭ تەپسىرى تۈگىدى. جىمى ھەمدۇسانا ۋە مەدھىيە اللہ تائالاغا مەنسۇپتۇر.

www.munber.org